

כאיל תערוג - - -

ושמעתי עוכרא נפלאה, ממחבר אחד שבא להרה"ק מצאנו זיע"א לבקש
 הסכמה על ספרו, וכידוע נמנע הרב מצאנו לתת הסכמה על ספרים,
 אולם אותו יהודי הפציר מאד לקבל את הסכמת הרב. ביקש ממנו הרב
 את הספר לעיין בו מעט, וכשפתחו, נפלו עיניו על קטע מסויים
 בו מתעכב המחבר על הפסוק (תהלים מא) "כאיל תערוג", ומביא
 קושיית המפרשים (עיין גם רש"י), שהיה לו לכתוב או כאיל יערוג -
 שניהם לשון זכר, או כאילה תערוג בלשון נקיבה, ומדוע ערבב כאן
 זכר ונקבה. והביא מחז"ל שאמרו (ב"ב ט"ז וכן בזהר בשלח נ"ב ע"ב
 ופנחס רמ"ט ע"ב) שאילה זו רחמה צר, ובשעה שכורעת ללדת צועקת
 שבעים קולות כמספר תיבות של מזמור יענך, ומזמין לה הקדוש ברוך
 הוא דרקון (מין נחש) שמכישה בבית הרחם, ונקרע המקום ומתרחב,
 כדי שהעובר יוכל לצאת לשלום, וזה מה שאמר הקדוש ברוך הוא
 לאיוב (איוב ל"ט א') "הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור",
 שהקב"ה משגיח ושומר את האילה בעת לדתה. ועוד איתא בחז"ל
 (מדרש תהלים כ"כ וכן הוא בזהר שם) על אילה זו שהיא חסידה
 שבחיות ורחמיה מרובים, ובעת שיש עצירת גשמים ויובש בעולם, באות
 כל החיות אל האילה כדי שתתלה עיניה למרום ותבקש רחמים, והיא
 זועקת להקדוש ברוך הוא, וממציא להם מעין ושותות כולם. ושואל
 באותו ספר, ומה אם יקרה ויזדמנו לפני האילה שני המצבים כאחת,
 שהיא צריכה ללדת וגם מבקשים ממנה לבקש מהשי"ת על הגשמים.
 ומתריך: שבאותה שעה שוכחת האילה מעצמה ומכל יסוריה, ועושה את
 עצמה כ"איל" זכר שאינו מוליד וזועקת להשי"ת למען חברותיה... וזה
 שאמר הכתוב "כאיל תערוג" שהאילה עושה עצמה כאיל זכר וזועקת
 להשי"ת על אפיקי מים... ע"כ. הרה"ק מצאנו התפעל מאד מפירוש
 זה, ונענה ואמר שצריך לתת לאותו מחבר הסכמה היות שאילו הוא
 לא היה איש של מסירות נפש להשי"ת לא היה עולה בדעתו אימרה
 זו... (ועיין בספר המידות תפילה אות א')

מטבע של אש

ומעין אותו ענין מסופר על האורטודוקסים (החרדים) בגרמניה, שהיו ידועים ומפורסמים בהצטיינותם המיוחדת במצות צדקה. והיו ערים לכל מצוקה שנתרחשה בעירם לעשות כל מיני השתדלויות, לעזור ולסייע בכל מצב קשה של חולי או עניות וכדו', ולא נחו ולא שקטו עד שהעמידו את הנזקק על רגליו. פעם אחת עורר אחד הרבנים האורטודוקסים בעירם אודות חשיבות מצות הצדקה, ועוררם בהתלהבות עצומה על קיום מצוה חשובה זו. ובין דבריו ביאר מאמר חז"ל (מדרש שוח"ט צ"א א') שהראה השי"ת למשה מטבע "של אש" ואמר לו כזה יתנו - שכונת השי"ת למשה היתה שיתנו את המטבעות באופן שיהיו "של אש", כלומר בהתלהבות אש קודש. וסיים שכן הוא הדרך הנכון בעשיית הצדקה, שצריכה להיעשות מתוך התלהבות והתעוררות. כה היו דבריו של אותו רב, וכשהגיעו הדברים לאזניו של אחד מגדולי הדור ההוא אמר: מכיון שיש להם זהירות מיוחדת בעניני צדקה זכו ונמשך להם מלמעלה חידוש מלהיב זה גם בתוככי גרמניה הקרה והאדישה.

(ושוב הראו לי זאת בספר "אמת ואמונה" קאצק (עמוד כ') שבעל ה"חידושי הרי"ם" היה בארץ אשכנז, וסיפר לאדמו"ר מקאצק זלה"ה מה ששמע שם דבר תורה ממטיף אחד על החז"ל הראה לו מטבע של אש, והשיבו כנ"ל).

חכם מה הוא אומר - כפי מה שהוא בעצמו, כן הוא אומר (בוצינא דנהורא ד"ה בהגש"פ)

היוצא מכל האמור, שמכח אותו מצב בו הוא נמצא מקבל את ההארות ואת המדריגות בעבודתו ית' למעשה. ומצינו אצל רבינו מוהר"ן זיע"א שתמיד היה אומר את תורותיו מאותה השגה והדרגה שהיה נמצא אז. וידוע שבעת שאמר את המאמר המופלא בסימן כ"ד שבליקוטי מוהר"ן, ואמרו בליל שבת בהתלהבות נוראה, ושם מדבר מענין בחינת

"מטי ולא מטי" ואורות הצחצחות, שבאותה שעה היה רבינו שרוי באותה בחינה עליונה – אז הוכרח להלביש על פניו מסוה מאימת הציבור שלא יכלו להסתכל בפניו הנוראות, ולמחר אמר תורה אחרת (בליקוטי מוהר"ן סי' ט"ז) על דברי חז"ל (ב"ב ע"ד) רבי יוחנן משתעי וכו' וחזינא האי כוורא דאפיק רישא ממיא ודמיא עיני' כתרי סיהרא [ר' יוחנן מספר וכו' וראיתי דג, שכאשר מוציא עיניו מן המים דומים עיניו כשתי לבנות] וכו'. ופירש שם, שכאשר הצדיק דבוק בחכמות עליונות, אזי עיניו מאירות כשמש, וכד אפיק רישיה ממיא [המרמו על חכמה, כמו שכתוב בישעי' י"א כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים] כאשר מוכרח לפעמים להוציא מוחו מחכמות עליונות בבחינת מה שאמרו חז"ל (מנחות צ"ט) פעמים ביטולה של תורה זהו קיומה, אזי עיניו מאירות כירח. וזה בחינת "ועינינו מאירות כשמש וכירח" – לפעמים כשמש, כשדבקים בחכמה, ולפעמים כירח [בעת נייחא למוחין שנשאר עליו אור רשימו מהחכמה, כירח שמאיר עליו רק זו מהשמש] ע"ש כל המאמר. כי היה רבינו אז בבחינת "כד אפיק רישא ממיא" ונתגלה לו תורה כפי מדריגתו באשר הוא שם ביותר קרבה אל העם בלי מסוה, וכולם עמדו בקרבתו ונהגו ממאמריו שנאמרו באופן מובן יותר אל המקבלים [ויש בענין זה דברים נפלאים ואכמ"ל].

לא להפוך ירידה לנפילה

וזה סוד המעלה הטמונה בירידה דוקא, מה שאין כמותה אף במצב של עליה. כי רק אם זוכה האדם לאחוז עצמו ולא ליפול לגמרי בעת הירידה – אז מתגלים ומאירים סגולותיו וכוחותיו המיוחדים שלא היו מתגלים בעת שהוא נמצא במצב של עליה, כי רק אם הוא מקיים "אחזתיו ולא ארפנו" שלא עוזב ח"ו את בוראו בעתיו הקשים, רק על ידי כך הוא זוכה באמת לקרבת אלקים ולהתעלות בתורתו הק' ובעבודתו ית'.

וכן איתא בליקוטי מוהר"ן (סי' כ"ה): "כשאדם נעתק ממדריגה למדריגה אז צריך לו לילך דרך אלו הדמיונות כדי להגיע אל הקדושה, ותיכף

כשעולה אל המדרגה השניה אזי נתעוררין הקליפות שבמדרגה ומסבבין אותן, וצריך להכניע אותם מחדש... אבל באמת אין זה נפילה כלל".

הסיכום מכל האמור הוא, שעל ידי הירידה נבנית העליה... וכדוגמת חפירת בור לצקת בו יסוד שיעמוד הבנין איתן, שתחילה צריך לרדת ולחפור לעומק, ורק לאחר מכן אפשר להעמיד בנין לתפארת...

בעת הירידה – "אשר תמצא ירך לעשות בכחך עשה" (קהלת ט')

וצריך לדעת איך לנהוג בשעת הירידה שיוכל לעבור אותה בשלום ועוד להפיק ממנה את מלוא התועלת – להתאמץ או לפעול אפילו פעולה טובה קלה ביותר, לעבוד אפילו עבודה פשוטה ביותר בתמימות ובפשיטות, כגון לומר פרקי תהילים, או לימודים פשוטים הקלים לו יותר ללמוד, לפי ערך מצבו של עכשיו, כי הכלל הוא, שאם אינו יכול לעשות מה שצריך – שיעשה מה שיכול... או לפעול פעולה של חסד וכיוצא באלו מהמעשים המזדמנים לכל אדם כאשר הוא. ולפעמים המעט הטוב שעושה או, מצילו ומעלהו מיד למקומו הראוי, ואז יוכל לפעול כפי כוחותיו. או עכ"פ לא לעשות רע באותה שעה של ירידת המוחין, וזה ג"כ רכוש גדול הנרכש בעת הסתרה וירידת המוחין.

וכמו שפירש רש"י על הפסוק מה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה (בראשית י"ז א'): התהלך לפני והיה תמים" – היה שלם בכל נסיונותי. וידוע שרוב נסיונותיו של אברהם אבינו ע"ה היו מיני הסתרות כאלו, כמובא.

וא"כ העצה לזה היא כפי שצווה אברהם אבינו "והיה תמים" – להתנהג בתמימות ובפשיטות, ולא להרחיק עצמו או לעבודות גדולות שהוא אינו אוזן בהם באותה שעה. ועיין בספר פרי הארץ (הנדפס מחדש) מכתב כ"ח מהרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע בזה"ל: עוד כלל אחד אמרו, לרדוף אחרי דברים פשוטים אמתיים כמאן דרדף בתר

חיי, כי ה' שמח בזה יותר משילך בגדולות ובנפלאות ממנו למעלה משכלו, עכ"ל.

והאמת הוא שתמיד יש לפני האדם דברים פשוטים ביותר: להתנהג במידות טובות, או שלא לפעול מידה רעה, או פעולה פשוטה בהלכות התורה בסוד מרע או בעשה טוב, להתאחו בזה ולא להרפות גם בשעת הירידה, ואז טוב לו לנצח – שיזכה שיתהפכו הירידות לעליות והעוונות לזכיות.

ירידה לצורך עליה

ומענין לענין באותו ענין. בגמ' (שבת נ"ד ע"ב) מסופר על פרתו של ר' אלעזר בן עזריה שהיתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. והקשו בגמ', וכי פרה אחת היתה לו והרי תריסר אלפי עגלי היה ר' אלעזר בן עזריה נותן מעדרו מידי שנה בשנה למעשר בהמה, אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו.

והנה לאחר תירוצם, עדיין טעון ביאור, והרי סוף כל סוף פרה זו לא היתה שלו, ואיך שייך כלל לכנותה על שמו רק עבור זה שלא מיחה.

אלא י"ל דהנה מובא בירושלמי (שבת פ"ה ה"ד) שר' אלעזר שב על עון זה שלא מיחה, והתענה כל כך עד שהשחירו שיניו מן הצומות. נמצא דעל עוון זה שלא שם לב למחות בשכנתו עשה תשובה באופן נורא כזה – זכה בודאי לעליה נפלאה גדולה עד למאד על ידי תשובה גדולה זו על פגם זה.

וגם ידוע שהצדיק בתשובתו הוא עוסק בתיקון הכלל, כמובא אצל משה רעיא מהימני' שאמר "מחיני נא", כי תלה כל עוונות בית ישראל בפגם דק שמצא בעצמו, מכיון שהוא שרשם, א"כ הבין שבו תלויה האשמה כמובא (עיין בספר דברי משה מהרה"ק רבי משה אב"ד דק"ק דאלינא תלמיד הבעש"ט זי"ע בפרשת שמיני ד"ה אמנם הנה שמעתי בשם מורי').

נמצא שבסופו של דבר זכה רבי אלעזר בן עזריה בעקיפין על ידי תוצאות של פגם זה שלא מיחה בשכנתו, יותר מאשר זכה מכל אלפים ורבבות פרים שהיו לו, כי כשבא לעולם העליון וראה גודל מדריגתו שזכה על ידי פרת שכנתו (שבעטייה הוזקק לשוב ולהגיע למדריגות רמות ונשגבות) אז נראה ונתגלה שאין לו אלא פרה אחת בלבד... והיא אותה פרה של שכנתו, שהיא גרמה לו לכל הזכיה הזאת, ולכן כינו אותה חז"ל פרתו של ר' אלעזר בן עזריה (שמעתי מהרה"צ ר' מרדכי מזוועהיל זצ"ל).

והארה זו מאיר הצדיק בכל ישראל – מפני שהוא השורש שלהם – שיתעוררו מפילתן, ולהוסיף כל כך בתשובה ומעשים טובים כנקמה נגד הסט"א והרע שהפילו, ולזכות עי"ז לעליה כזו שלולא הנפילה לא היה אף פעם מתעורר כ"כ ולא היה חוטף כל כך הרבה טוב...

וכל זה נכלל בסוד "זדונות נעשים כזכיות"... וכל זה מאיר הצדיק על ידי תשובתו.

להסתפק גם בחוסר סיפוק...

זאת שומה עלינו לדעת, דהנה מידת ההסתפקות היא אחת מהמידות המשובחות, היינו שהאדם מסתפק במה שיש לו בדברים גשמיים, בפרנסה וכיוצא בה מסוגי ההשפעות הגשמיות שנשפעים לאדם, ושמח בחלק אשר נתן לו הבורא "וטוב פת חרבה ושלוה בה" (משלי י"ז – א') וכמו שכתב הברטנורא (אבות פ"ב י"ג) ד"ה עין טובה וכו' – מסתפק במה שיש לו... ואינו מקנא שיש לחבירו יותר ממנו... – כמו כן בעצם הסיפוק הנפשי שמוציא מכל דבר, צריך לדעת להסתפק במועט... ולא לרצות להרגיש תמיד סיפוק בכל זמן ומכל דבר...

והדברים אמורים לזמננו כהיום, לכני דורנו, שישנם המון אנשים הסובלים מצער הקשה של שעמום ואזלת יד הבאים כתוצאה מחוסר

סיפוק בחיים. ודבר זה הוא רעה חולה המתפשט גם בקרב היראים, אלו שלומדים ומתפללים, שאינם מרגישים סיפוק בלימודם וכתפילתם, וכואבים על זה תמיד, ואינם יודעים מכלל ברזל וחשוב זה, על הצורך להסתפק בעצם קיום ומילוי תפקידם אפילו בגשמיות, ומכ"ש בקיימם פיקודי המלך מלכו של עולם יתב"ש – אפילו בלי הרגשת סיפוק, כי זה חובתם בעולמם, ואל תעשה ימך חגים... (ומובא בכתבי האר"י שישנם אנשים שהם תמיד עצבים ודואגים ללא כל סיבה – עיין בשער הגלגולים הקדמה כ"ז).

וחולי זה הוא אחד מהעונשים הנזכרים בתוכחה (דברים כ"ח ח') "ואת המגרת" וכמו שביאר האבן עזרא בשורש קללה זו: "שלא ישמח במעשיו רק ידאג בו אחר יגיעתו", שגם אחר יגיעתו ועבודתו דואג מחסרון הסיפוק. וכל כמה שמתאבקים בזה נשקעים בזה יותר ויותר רח"ל. ורעות רבות ותופעות מגונות משתלשלים מכך. כמו שהטבע הוא, שמרוב התמרמרות לתלות הרגשת חסרונו באשמת הזולת, בחבירו, או בהוריו ומוריו, וכמה פעמים מתקלקל גם השלום בית על ידי זה (ושמעתי רבות מהמטפלים והעוסקים להשכין שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, נתקלים תמיד בבעיה זו, ואינם יודעים למצוא לה פתרון. כי שורש פורה ראש ולענה זה של רצון להרגשת סיפוק תמידי טמון ונעלם באחד מבני הזוג או בשניהם יחד, או מיני פגעי נפש אחרים כעין הנ"ל, ותוצאותיהם קשות מאד).

ובאמת כאמור הכל נובע מהרצון העז לצבור סיפוק רב מכל דבר, ואינם מסתפקים בסיפוק מועט, או מעצם מילוי תפקידם גם ללא הרגשת סיפוק מיוחד. וצריך כל אדם להשתמש במידה זו של הסתפקות במועט, בכלל זה של "טוב פת חריבה" גם בענין של חוסר סיפוק וחוסר שמחה, ולהאמין שכל אחד ואחד מושגח מהיודע תעלומות בדייקנות נפלאה. ואי הרגשת הסיפוק הוא זיכוך מיוחד לטובתו בלי ספק, ולא להתעקש דוקא על זה לחוש סיפוק לאחר כל פעולה ועבודה, אלא לחשוב פחות, ולעשות יותר בתפקידיו הגשמיים והרוחניים, למענו ולמען טובת הזולת

כפי היכולת, והשם הטוב בעיניו יעשה, כי נתת שמחה "כלבי" כתיב – (תהלים ד') שזה ענין המסור מידי שמים, ולהודות על חלקי הטוב שחנן אותנו ברוב טובו וחסדו, ולהסתפק בכך, וכמבואר בליקוטי מוהר"ן (ח"א סי' קצ"ה) על הפסוק בצר הרחבת לי, עיי"ש.

העצה – אמונה וענוה

ולמידה ברוכה זו של מנוחת הדעת ושלוה, מגיעים רק על ידי אמונה וענוה – שהמה המידות הישרות המובילות את האדם לשלות הנפש, ומרפאים את החולי הזה של ירידה בעבודת ה' וטמטום הלב והרגשת השעמום וחוסר הסיפוק התמידי [מובא מהרבי ר' זוסיא זי"ע על מה שאמרו חז"ל ומובא ברש"י שמות ח-י"ד על מכת כינים שהחרטומים הודו כי זה אצבע אלקים, כי אין השד שולט על בריה פחותה משעורה, ע"כ. ולכן אם האדם מחזיק עצמו לבריה פחותה משעורה אין שום שד ומזיק יכול לשלוט בו...] וכן אם האדם מאמין בהשגחתו ית' הפרטית על כל צעד ושעל, ונפשו אינה רחבה עליו, אלא מתנהג בשפלות הלב ובענוה ^{הרי הם התרופות הכדוקות לכל הראגות הנובעות} מחוסר סיפוק. ואם יתנהג כן – טוב יהיה לו בזה ובבא.

ומובא בשם הבעל שם טוב זי"ע (בכתר שם טוב סי' ס"ו) ובספר פורת יוסף (דף קי"א ע"ב) על הפסוק "אלופנו מסובלים" – כשיודעים שהכל נעשה מהבורא "מאלופו" של עולם ית' בהשגחה נפלאה ובחשבון מדוייק לפי תיקון נר"ג שלו, אזי "מסובלים" – קל ונוח לסבול הכל. ו"הסבל – תרופה גם למי שאין לו תרופה". ואין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, ואיש אמונות – רב ברכות. ובהמשך הזמן יראה טוב בעמלו.

ומובא (במדרש שמחה) מהרה"ק מפארשיסחא זי"ע על הפסוק (בראשית ל"ט ב') ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי. ופירש: "ויהי ה' את יוסף" – שתמיד היה יוסף מתאחז בהשי"ת, בין בעת "ויהי איש מצליח". ובין בעת "ויהי בבית אדוניו המצרי"...

הצלחת הלימוד

שלמה המלך בחכמתו אמר (קהלת י"א ד'): "שומר רוח לא יזרע", ומובנו, דהנה מסדר העולם כשמגיע עת החורף יוצאים לעבוד עבודת האדמה, לחרוש ולזרוע את הארץ גם אם עדיין אין רואים שום ענן המבשר את הגשם. ולאחר שעשה את שלו יעמוד ויצפה לישועת השם שיתן טל ומטר על הארץ, ואז הוא יראה פירות וברכה בעמלו. וגם אם רואה האדם שח"ו לא המטיר ה' על האדמה, והתבואה התקלקלה, אינו מתייאש, וזרע שוב ושוב עד שבסופו של דבר יזכה ויעטפו הכרים בר וימלאו אסמיו מזן אל זן, ואז רואה שכל עבודותיו ויגיעותיו לא היו לריק. וזה ממנהגו של עולם בדרך היאות והרצוי.

אוצר החכמה 1234567

אולם אם יצא האדם בתחילת עונת החורף ויביט השמימה ויאמר, מה לי לחרוש ולזרוע, מי יודע אם יבוא הגשם, והרי אין זכר לא לעבים ולא לרוח המביא את העבים... אמתין איפוא עד שיופיעו הרוחות המביאים עמם את העננים הממטירים, ורק אז אזרע. על עצל זה אמר שלמה המלך: "שומר רוח לא יזרע", כי האדם אשר טרם עבודתו יצא לראות ולהביט על הרוח ועל העבים אם הגיעו... אדם כזה לא יזרע לעולם...

ועל דרך זה בענין לימוד התורה הקדושה, צריך לדעת כי אסור לו לאדם להמתין עד בא העבים להמטיר השפעות על הארץ... כלומר עד שירגיש חשק ורצון ללמוד, כי אם יעמוד ויצפה לחשק ולרצון ולעת הכושר – מי יודע אם יגיע אי פעם לכך. כי עיקר ההתקדמות וההצלחה בעסק התורה הקדושה היא רק אם האדם מתגבר ועוסק בתורה בין אם הוא מרגיש בה חיות ובין אם הלילה אינו רואה כל פרי וברכה בלימודו, וממשיך ולומד בכל האופנים והמצבים – רק הוא זוכה לקנין התורה באופן נעלה ביותר.